

Johanna Wassholm ja Ann-Catrin Östman
Venäläiset sotilaskarkurit ja tunteiden käyttö
viranomaisviestinnässä Suomen suuriruhtinaskunnassa 1808–1818

Russian military deserters and the use of emotions in administrative communication in the Grand Duchy of Finland 1808–1818

Artikkelissa käsitellään viranomaisten viestintää venäläisistä sotilaskarkureista Suomen suuriruhtinaskunnassa 1808–1818 analysoimalla lakeja ja määräyksiä, Turun ja Porin läänin lääninkanslian julkisia kuulutuksia sekä sotilaskarkureita koskevia akteja kenraalikuvernöörinkanslian arkistossa. Kysymme, millaista tietoa sotilaskarkureista välitettiin hallinnon eri tason virkamiehille ja alamaisille sekä millaisia tunnetiloja viestinnässä herätettiin. Sotilaiden karkaamiset olivat yleisiä ja vuodesta 1808 lähtien suuriruhtinaskunnan julkisissa kuulutuksissa etsintäkuulutettiin toistuvasti Suomeen sijoitetuista joukoista yksittäin tai ryhmissä karanneita venäläissotilaita. Lisäksi eri hallinnollisten tasojen virkamiehet – kuten maaherrat, kruununvoudit ja nimismiehet – määrättiin täyttämään velvollisuutensa ja vangitsemaan karkurit. Myös alamaisia kehoitettiin etsimään sotilaskarkureita, ja lisäksi heitä kiellettiin majoittamasta sotilaita vetoamalla siihen, että tämä oli Ruotsin lain mukaan kiellettyä. Tutkimus tuo uuden näkökulman suuriruhtinaskunnan alkuaikojen hallintoon valaisemalla viranomaisten kielletyn liikkuvuuden kontrolloimiseksi käyttämiä kommunikatiivisia strategioita.

Asiasanat: sotilaskarkuruus, viranomaisviestintä, Suomi, Venäjä

The article is an examination of how the authorities in the Grand Duchy of Finland communicated about Russian military deserters between 1808 and 1818. The analysed sources consist of laws and regulations, public announcements issued by the chancellery of the Turku and Pori Province, and documents concerning military deserters in the archives of the Governor General's Office. We ask what kind of information about military deserters was conveyed to officials at different administrative levels, as well as to subjects in general, and what kind of emotions were evoked through the com-

munication. Desertions were common, and from 1808, warrants for soldiers who had deserted Russian troops stationed in Finland were regularly issued in public announcements. In addition, officials at various administrative levels – such as provincial governors and rural police officers – were ordered to fulfil their duty to capture the deserters. The subjects were also urged to take part in the search for deserted soldiers and reminded that housing them was forbidden by Swedish law. The article opens a new perspective on the early administration of the Grand Duchy of Finland by disclosing the authorities' communication strategies to control a prohibited form of mobility.

Keywords: military desertion, communication, Finland, Russia

Timo Salminen

M. A. Castrén, Venäjä ja venäläiset noin 1838–1852
M.A. Castrén, Russia, and Russians circa 1838–1852

Artikkeli käsittelee kielitieteilijä-etnologi Matthias Alexander Castrénin (1813–1852) suhdetta Venäjään ja venäläisiin erityisesti hänen Venäjälle ja Siperiaan vuosina 1839–1849 tekemiensä tutkimusmatkojen aikana ja niiden jälkeen. Miten Castrénin suhde Venäjään ja venäläisiin kehittyi ja mitkä olivat sen tärkeimmät elementit? Artikkelin perustuu Castrénin matkapäiväkirjoihin ja -muistiinpanoihin sekä kirjeenvaihtoon. Castrénin Venäjä- ja venäläissuhteessa oli useita vähitellen 1830- ja 1840-luvun aikana muotoutuneita kerrostumia. Castrén koki kulttuurista toiseutta venäläisiin verrattuna ja yhteenkuuluvuutta Venäjän suomalais-ugrialaisten kansojen kanssa. Osa hänen Venäjä-kuvaansa olivat Euroopan-puoleisten ja Siperian venäläisten väliset keskinäiset erot. Venäjän vähemmistökansojen venäläistyminen oli hänelle samanaikaisesti sekä kristillisen sivistyksen leviämistä villien pariin että oman kulttuurin tihoutumista. Castrén halusi hyödyntää Venäjän hallitsijan fennomaniaa kohtaan tuntemaa myötämielisyyttä mutta joutui ristiriitatilanteeseen Venäjän Suomessa harjoittaman politiikan ja sensuurin vuoksi. Pietarin kaupunki ja sen ilmapiiri muodostivat oman kokemukserrostumansa. Castrén fennomaanina joutui mentaa-

liseen ristiriitatilanteeseen, kun oli päätettävä, kuinka paljon hän oli valmis palvelemaan Venäjää erityisesti Keisarikunnassa tiedeakatemiassa Pietarissa. Rinnakkaiset ja usein keskenään vastakkaiset kehityskulut luonnehtivat Castrénin Venäjä- ja venäläissuhdetta.

Avainsanat: M. A. Castrén, fennomania, Venäjän politiikka, Keisarikuntien tiedeakatemia, suomalais-ugrilaiset kansat, toiseus

This article deals with the Finnish linguist-ethnologist Matthias Alexander Castrén's (1813–1852) relationship with Russia and Russians, especially during and after his expeditions to Russia and Siberia in 1839–1849. It asks how Castrén's relationship with Russia and Russians developed, and what its most important elements were. The article is based on Castrén's travel diaries and notes, and his correspondence, currently being published in an important new edition. It shows that there were several layers in Castrén's relationship with Russia and Russians. They developed little by little during the 1830s and 1840s. Castrén felt a cultural otherness compared to Russians and an affinity with Finno-Ugric peoples. The differences between European and Siberian Russians formed one aspect of his image of Russia. He saw the Russification of the minority peoples of Russia both as a spread of Christian civilisation to savage peoples and as the annihilation of their own cultures. Castrén wanted to take advantage of the emperor's sympathy for the Fennomans, but he was led into conflict with Russian politics in Finland, especially censorship. The city of Saint Petersburg and its atmosphere were one aspect. As a Fennoman, he found himself in a mental conflict in which he had to decide the extent to which he was prepared to serve in Russia, and especially at the Academy of Sciences in Saint Petersburg. Castrén's relationship with Russia and Russians is thus characterised by several parallel and partly conflicting phenomena.

Keywords: M.A. Castrén, 1840s, Fennomania, Russian politics, Imperial Academy of Sciences, Finno-Ugric peoples, otherness

Timo Särkkä

Nikolai Putilovin yritysimperiumi ja Savon rautateollisuuden imperiaaliset verkostot 1857–1880
Finnish imperial networks: Nikolay Putilov's business empire and the Savonian iron industry 1857–1880

Tutkin tässä artikkelissa, kuinka venäläiset sijoittajat, pääomat ja markkinat määrittivät Savon rautateollisuutta keisariajalla. Keskityn Nikolai Putilovin liike-toimintaan ja osoitan, ettei Savon rautateollisuuden kehitystä ole mielekäästä analysoida irrallaan Pietarin taloudellisista ja yhteiskunnallisista verkostoista. Tuke-

dun analyysissäni imperialismien teoriaan, ja korostan, että taloudelliset ja yhteiskunnalliset verkostot määrittivät Venäjän imperiumin ja Suomen suuriruhtinaskunnan välisiä suhteita huomattavasti selväpiirteisemmin kuin hallinnolliset rajat, sopimukset tai julistukset. Vaikka Putilovin yritystoimintaa Suomessa rajoittivat taloudellisten ja teknisten haasteiden lisäksi monet institutionaaliset esteet, muodostivat Putilovin omistamat Haapakosken (Pieksämäki), Huutokosken (Joroinen) ja Oravin (Rantasalmi) rautatehtaat kiinteän osan hänen yritysimperiumiaan. Venäjällä oli tahtotila luoda yhteiset imperiumimarkkinat ja integroida Savon rautateollisuus osaksi Pietarin ympäristön teollistumista.

Asiasanat: Nikolai Putilov, Savo, metalliteollisuus, rautaruukit, Venäjän imperiumi, imperiaaliset verkostot

This article offers evidence from the role played by imperial networks in creating business opportunities in the Grand Duchy of Finland, an autonomous polity within the Russian Empire from 1809 to 1917. It focuses on the business empire created by Nikolay Putilov (1820–1880), a major steel magnate of the late imperial Saint Petersburg, who controlled three pig iron mills in the Savonia region in Eastern Finland from 1857 to 1880. As part of the multiethnic Russian empire, Finnish economic life faced diversification during the nineteenth century. Despite the restrictive old Swedish legislation then in force in Finland, Russian businessmen representing various social, ethnic, and religious affiliations played a significant role in transforming nineteenth-century Finnish business life from mercantile to industrial capitalism. Imperial networks in general and booming Saint Petersburg markets in particular created new business opportunities in the 1860s and 1870s due to liberal tax, trade, and customs regulations promoted by the imperial government. Putilov's role in transforming the Savonian iron industry was overshadowed by the rise of economic nationalism in Finland towards the end of the nineteenth century and has remained poorly recognised until now.

Keywords: Nikolay Putilov, Savonia, iron industry, Russian Empire, imperial networks

Aleksi Huhta

Venäjän varakonsuli Gustaf Wilson siirtokansan keisarikunnassa kaitsijana Oregonissa 1883–1901
Russian Vice Consul Gustaf Wilson as an imperial protector of migrants in Oregon 1883–1901

Artikkelissa käsitellään amerikansuomalaisen Gustaf Wilsonin toimintaa Venäjän varakonsulina Oregonin Portlandissa vuosina 1883–1901. Tutkimuksen tärkein lähdeaineisto on Venäjän Portlandin varakonsulaatin arkisto. Artikkelit tuo esiin, kuinka 1800-luvun lopun

valtava muuttoliike Venäjän valtakunnasta Pohjois-Amerikkaan näkyi Venäjän konsuliedustajan työssä. Se valottaa erityisesti suomalaisten siirtolaisten suhdetta Venäjän konsulilaitokseen, sillä valtaosa Wilsonin asiakasta oli Oregonin ja muiden länsiosavaltioiden suomalaisia. Suomalaisiirtolaiset myös Oregonin ulkopuolella alkoivat nähdä Wilsonin etujensa puolustajana, mikä aiheutti kitkaa Wilsonin ja häntä valvoneen San Franciscon pääkonsulaatin välillä. Tarkastelemalla Wilsonin eroon johtanutta prosessia artikkeli valottaa Venäjän konsulilaitoksessa 1900-luvun vaihteessa tapahtuneita muutoksia. Laajalti ei-venäläisiin kunniakonsuleihin perustunut verkosto muuttui ammattimaisemmaksi konsulilaitokseksi, jossa Venäjältä lähetetyt ja venäjänkieliset ammattikonsulit olivat yhä merkittävämmässä asemassa. Kun konsulijärjestelmä venäläistyi, tila Wilsonin kaltaiselle venäjää taitamattomalle amerikansuomalaiselle kävi ahtaaksi.

Asiasanat: siirtolaisuus, konsulit, amerikansuomalaiset, Gustaf Wilson, Oregon

The article focuses on the work of Finnish-American Gustaf Wilson as the Russian vice consul in Portland, Oregon in 1883–1901. The study draws on the archives of the Russian Vice Consulate in Portland. The article illustrates how the emergence of mass migration from the Russian Empire to North America in the late 1800s shaped the work of Russian consular representatives. The article pays particular attention to Finnish migrants' relationship with Russian consuls, as most of Wilson's customers were Finnish migrants from Oregon and elsewhere in the West. Even Finnish migrants outside Oregon began to see Wilson as a protector of Finnish migrants' interests, causing friction between Wilson and his supervisor, the Russian consul-general at San Francisco. By probing the process that led Wilson to resign his post, the article sheds light on the changes in the Russian consular system at the beginning of the 1900s. A consular network based mainly on non-Russian honorary consuls was making way for a more professional consular establishment based on Russian-speaking consuls sent from Russia. As the consular system became increasingly Russianised, there was less room for a non-Russian-speaking Finnish American. **Keywords:** migration, consuls, Finnish Americans, Gustaf Wilson, Oregon

Mikael Björk-Winberg

Skandinavismi suomenkielisisä lehdissä
1900–1903

Scandinavianism in Finnish-language newspapers 1900–1903

Artikkelissa käsitellään suomenkielisen lehdistön tapaa tarkastella skandinavismia ensimmäisen sortokauden aikana Suomen suuriruhtinaskunnassa. Lähdeaineistona ovat sanomalehdet ja aikakausjulkaisut. Tutkimuskysymys käsittelee sitä, miten skandinavismin uusi aalto vaikutti Suomessa helmikuun manifestin jälkeisenä aikana Venäjän keisarikunnan tiukennettua otettaan suuriruhtinaskunnan autonomiasta. Miten suomenkielinen lehdistö käsiteli skandinavismia? Fennomaanit, Suomalainen puolue ja sen äänenkantaja *Uusi Suometar* suhtautuivat perinteisesti kriittisesti poliittiseen skandinavismiin, mutta aikakausi antoi mahdollisuuksia skandinavismin käytännöllisen ja kulttuurisen puolen huomioimiseen. Suomalainen skandinavisti Emil von Qvanten nousi nyt esiin lehtien kirjoituksissa isänmaallisena henkilönä ja Suomen laulun sanoittajana. Puoli vuosisataa aikaisemmin hänen ajatuksensa pamfletissa *Fennomani och skandinavism* olivat johtaneet hänen maanpakoonsa Ruotsiin, mutta nyt hänen mainettaan tarkasteltiin uudelleen Suomessa. Aikaisemmassa tutkimuskirjallisuudessa Ruth Hemstad on käsitellyt aikakautta skandinavismin uutena nousuna juuri vuosina 1899–1905. Myös hänen tutkimuksissaan sivutaan venäläistämistä, Suomea ja sen roolia uusskandinavismissa samaan aikaan, kun Saksassa tanskalaista vähemmistöä saksalaistettiin. Uutta onkin, että tässä tarkastellaan suomenkielisen median tapaa käsitellä aihetta, mitä aikaisemmassa skandinavismin tutkimuskirjallisuudessa ei ole tehty.

Asiasanat: skandinavismi, fennomania, venäläistämisen, routavuodet, lehdistö

The article examines how the Finnish-language press wrote about Scandinavianism during the first era of Russification in the Grand Duchy of Finland. The source material consists of newspapers and periodicals. The research question examines how a re-emerging Scandinavianism influenced Finland after the February Manifesto, when the Russian Empire challenged Finnish autonomy. How did the Finnish press deal with Scandinavianism? The Fennomans, the Finnish Party, and its newspaper *Uusi Suometar* had traditionally been critical of political Scandinavianism, but this period offered different approaches to its practical and cultural aspects. The Finnish Scandinavianist and writer of the Song of Suomi, Emil von Qvanten, now emerged in newspaper texts as a patriot. Half a century earlier his ideas in the pamphlet *Fennomani och skandinavism* had led to his exile to Sweden, but his reputation was now reinter-

preted in Finland. In earlier research literature Ruth Hemstad has examined the 1899–1905 period as a renaissance for Scandinavianism. In her research Russification and Finland play a part in Neo-Scandinavianism, simultaneously as Germany was Germanising its Danish minority. The focus here is on how Finnish-language media dealt with the subject. This has not been undertaken in earlier research.

Keywords: Scandinavianism, Fennomania, Russification, imperialisation, press

Tuomas Teuhu

Suomeen sijoitetun venäläisen sotaväen edustautuminen juhlatilaisuuksissa Hämeenlinnassa 1900–1917

The public representation of Russian troops stationed in Finland during military ceremonial events in 1900–1917: the case of Hämeenlinna

Tutkin artikkelissani Suomeen sijoitetun venäläisen sotaväen edustautumista juhlatilaisuuksissa vuosina 1900–1917. Tutkimustapauksenani toimii Hämeenlinnan varuskunta. Tarkastelen kirkkoparaatien ja kunnialaukausten kaltaisia dramaattisesti tilaa haltuun ottaneita valtaparformansseja. Tarkoitukseni on selvittää, millaisia nämä tilaisuudet olivat ja millainen vaikutus niillä oli Hämeenlinnan kaupunkitilaan. Lisäksi minua kiinnostavat paikallisväestön reaktiot sotaväen edustautumiseen tänä poliittisesti jännitteisenä aikana. Artikkelin lähdeaineistona toimivat pääasiassa Kansallisarkiston venäläisten sotilasasiakirjojen kokoelman sotilasaineistot. Lisäksi käytän Kansallisarkiston Hämeenlinnan toimipisteen paikallislähteitä, Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran arkiston muistitietoaineistoa sekä lehdistöaineistoa. Tutkimusaikavälillä sotaväen juhlatilaisuudet käsittivät hallitsijasuvun merkkipäiviä, ortodoksia juhlapäiviä, valtakunnan historian vuosipäiviä sekä sotavuosina myös rintamamenestysten juhlimista. Luonteeltaan maallisiinkin tilaisuuksiin liittyi lähes aina uskonnollinen elementti. Suurimmillaan tuhansien sotilaiden vahvuiset juhlatilaisuudet olivat tilallisesti vaikuttavan kokoisia tapahtumia väkiluvultaan pienessä kaupungissa. Tärkeitä tilaisuuksia oli tyypillisesti vuoden aikana noin kaksikymmentä ja niillä oli sotaväen edustautumiselle suuri merkitys. Myös siviilien keskuudessa tunnistettiin tilaisuuksien symbolinen arvo ja ajoittain niitä vastustettiin passiivisen vastarinnan keinoin. Poliittiset muutokset saattoivat kuitenkin vaikuttaa olosuhteisiin nopeastikin, helmikuun vallankumouksen jälkeisessä tilanteessa suomalaiset siviilit ja venäläiset sotilaat mahtuivat yhteiseen paraatiin. Artikkelin liitteenä on lähdetietojen pohjalta kokoamani Hämeenlinnan varuskunnan juhlatilaisuuskalenteri vuodelle 1911, jonka kautta havainnollistan

varuskunnan edustautumisen rutiinia tyypillisenä rauhan ajan vuotena.

Asiasanat: Hämeenlinna, varuskunta, juhlatilaisuudet, paraatit

This article investigates the ceremonial representation of the Russian military stationed in Finland during the years 1900–1917, focusing on the Hämeenlinna garrison as a case study. It explores how state power was performatively enacted through rituals such as church parades that asserted spatial dominance. My aim is to reconstruct the structure of these events and to assess their impact on Hämeenlinna's urban space. Attention is also paid to the local population's responses to these imperial celebrations during a politically volatile era. My primary sources consist of materials from the collection of Russian military documents at the Finnish National Archives. These are complemented by materials from the Hämeenlinna branch of the National Archives, oral history material from the Finnish Literature Society, and newspaper sources. Military celebrations during the research period encompassed dynastic anniversaries, Orthodox festivities, imperial commemorative dates, and wartime celebrations of victories. The garrison could mobilise thousands of troops for the largest of these events, rendering them highly visible in the small town. Approximately twenty notable events were organised annually, underscoring their importance as performances of military presence. The symbolic significance of these occasions was also evident to the civilian population.

Keywords: Hämeenlinna, garrison, ceremonial events, parades

Nuppu Koivisto-Kaasik

Pietarin konservatoriossa opiskelleet naispuoliset pianopedagogit Helsingissä ja Tallinnassa 1860-luvulta 1920-luvulle

Women piano teachers from the Conservatoire of Saint Petersburg in Helsinki and Tallinn from the 1860s to the 1920s

Tarkastelen tässä artikkelissa kahdenkymmenen kahden Pietarin konservatoriossa opiskelleen ja Helsingissä tai Tallinnassa aikavälillä 1861–1924 työskennelleen naisoletetun pianopedagogin urapolkuja. Artikkelin tavoitteena on laajaan painettuun- ja arkistoaineistoon perustuen hahmottaa, miten opinnot Pietarissa vaikuttivat näiden naisten uraan sekä musiikillisella että henkilökohtaisella tasolla. Kiinnitän erityistä huomiota pianopedagogien yhteiskunnalliseen sekä kielelliseen taustaan, ja esittelen artikkelissa heistä kaksi – Olga Enckellin (1846–1934) sekä Adelheid von Hippin (1853–1942) – yksityiskohtaisemmin tapaustutkimuksenomaisesti.

Koska suurinta osaa näistä kahdestakymmenestä kahdesta pianopedagogista ei ole tarkasteltu aiemmassa akateemisessa tutkimuksessa, artikkelini pohjautuu feministiseen sosiaalishistoriaan sekä niin sanotun Itä-Euroopan tutkimuksen ajankohtaisiin suuntauksiin. Väitän, että naisoletettujen pianopedagogien verkostot olivat kulttuurisesti moninaiset ja että yhteiskuntaluokka vaikutti oleellisesti heidän konservatorio-opintoihinsa sekä ammatillisiin vaiheisiinsa. Näiden naisten urapolut kertovat pikemminkin monisuuntaisesta musiikillisesta toimijuudesta kuin yksioikoisesta liikkeestä keskuskau-pungin ja periferian välillä. Artikkelin lopuksi esitän, että Pietarin konservatorion kasvattien kautta välittyneitä pedagogisia traditioita olisi syytä tarkastella aihepiirin jatkotutkimuksessa.

Asiasanat: pianonsoitonopettajat, 1800-luvun tutkimus, Pietarin konservatorio, sukupuolentutkimus, feministinen sosiaalishistoria

This article examines the career trajectories of twenty-two women piano teachers who graduated from the Saint Petersburg Conservatoire and worked in Helsinki and Tallinn from 1861 to 1924. Based on an extensive

survey of both printed and archival sources from Finland and Estonia, this article aims to discover how these women's studies in Saint Petersburg affected their subsequent careers, both musically and personally. Special attention is paid to the class and linguistic background of the teachers, and two – Olga Enckell (1846–1934) and Adelheid von Hippus (1853–1942) – are presented in greater detail as case studies. As most of these twenty-two piano teachers have not been examined in scholarly publications, the article relies on feminist social history as well as current trends in so-called Eastern European studies. I argue that women piano teachers' everyday networks were culturally diverse, and that social class was a major factor in their conservatoire studies and professional lives. Their careers highlight a multilateral musical agency rather than simple back-and-forth movements between centre and periphery. Finally, I suggest that the pedagogical traditions of the Saint Petersburg Conservatoire be studied in greater detail in the future.

Keywords: piano teachers, nineteenth century studies, Saint Petersburg Conservatoire, gender studies, feminist social history